

FYLKESMANNEN I BUSKERUD OG BUSKERUD FYLKESKOMMUNE

*Nasjonal registrering
av verdifulle kulturlandskap i
Buskerud*

Hva har skjedd på 10 år?

Områder med "lokal verdi"

FYLKESMANNEN I BUSKERUD

Miljøvernavdelingen og landbruks- og næringsavdelingen

Miljøvernavdelingen og landbruks- og næringsavdelingen inngår i Fylkesmannens administrasjon, og er faglig underlagt Miljøverndepartementet og Landbruksdepartementet. Miljøvernavdelingen ble etablert i 1982 og underlagt Fylkesmannen. Landbruks og næringsavdelingen har sin historie tilbake til Buskerud landbruksselskap av 1830, og ble lagt til fylkesmannsembetet i 1993. Fylkesmannen skal bidra til at nasjonale politiske mål tilpasses og gjennomføres i fylket. Avdelingene arbeider med saker innen følgende områder: naturforvaltning, regional arealplanlegging, forurensning, jordbruk, skogbruk, tilleggsnæringer og inntekts- og velferdspolitiske tiltak.

Resultatene av en del av avdelingenes virksomhet trykkes blant annet i denne rapporten. I tillegg vil resultatene av enkelte konsulenttjenester som er utført for avdelingene bli presentert i rapporter. Opplaget er begrenset. Det er tillatt og ønskelig at data og vurderinger i rapporten gjengis og benyttes av andre, så fremt kilden oppgis.

BUSKERUD FYLKESKOMMUNE

Seksjon for plan og kultur

Seksjon for plan og kultur er en del av utviklingsavdelingen i fylkeskommunen. Arbeidsoppgavene omfatter administrasjon av et vidt spekter av viktige kulturoppgaver. Dette spenner fra idrett og kulturminnevern til litteraturformidling og musikk. Seksjonen gir også økonomisk støtte og faglig veiledning til frivillige organisasjoner. Innenfor kulturminnevern dreier oppgavene seg om skjøtsel av freda kulturminner, råd i byggesaker angående freda og verneverdige bygninger, uttalelser til arealplaner og ulike typer formidling. En annen viktig oppgave er planfaglig rådgivning innenfor alle typer arealplaner.

Forside:

Ryghsetra i Nedre Eiker er et kulturlandskap med nasjonal verdi på grunn av slåttenger med svært rik flora.

Foto Bård Bredesen

ISBN 978-82-7426-275-1

Fylkesmannen i Buskerud
Postboks 1604, 3007 DRAMMEN
Tlf: 32 26 66 00

Buskerud fylkeskommune
Fylkeshuset, 3020 DRAMMEN
Tlf: 32 80 85 00

FORORD

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud ble gjennomført i løpet av 1990-åra. De første områdene ble undersøkt i 1992, de siste i 1997. Resultatene ble samlet i rapporten *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud*, utgitt i 1999. Med bakgrunn i at det er gått ti år siden forrige registrering, var det ønskelig å undersøke eventuelle endringer i denne perioden. Dette arbeidet startet i 2004.

I denne rapporten omtales områdene med *lokal verdi*. Befaringene ble gjort sommeren 2006. Registreringene er utført av Eirik Kolsrud, Fylkesmannens landbruks- og næringsavdeling og Jørn Jensen, Buskerud fylkeskommune. Jørn Jensen deltok også i registreringen på 1990-tallet, og hadde da ansvaret for de kulturhistoriske vurderingene. Undersøkelsene i 2006 var på et overordnet nivå, uten botaniske registreringer. Det ble lagt vekt på å få oversikt over hvilken retning utviklingen har gått, om arealene fortsatt er i bruk, om de er gått ut av bruk eller om de eventuelt har fått ny bruk. Denne rapporten er knyttet til hovedrapporten fra 1999, og de bør leses i sammenheng. I hovedrapporten finnes detaljerte kart over områdene som er registrert, områdebeskrivelser og artslister.

Med registreringene fra 2006 er alle områdene som er beskrevet i rapporten *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud* fra 1999 gjennomgått på nytt. Det er utgitt tre rapporter som beskriver områder av henholdsvis nasjonal, regional og lokal verdi. En oppsummering for alle de registrerte områdene finnes i denne rapporten.

Prosjektet er gjennomført i regi av miljøvernavdelingen og landbruks- og næringsavdelingen hos Fylkesmannen i Buskerud og utviklingsavdelingen i Buskerud fylkeskommune. Prosjektet er finansiert av Direktoratet for naturforvaltning, Fylkesmannen og fylkeskommunen. Jørn Jensen og Eirik Kolsrud har skrevet teksten og alle bildene er tatt i 2006. Trine Nordli, Fylkesmannens miljøvern-avdeling har sammenstilt rapporten.

Drammen, oktober 2007

Øivind Holm
Avdelingsdirektør

Astrid Aass
Landbruksdirektør

INNHold

FORORD	2
INNHold	3
INNLEDNING	4
NATUR OG KULTURFORHOLD	4
BAKGRUNN	4
REGISTRERING 2006	6
FLESBERG KOMMUNE	6
JUVELIGREND	6
FØNSET – TEIGEN	7
FLÅ KOMMUNE	8
SØRSTØLAN	8
SØNSTEBY	8
GOL KOMMUNE	9
GOLREPPEN	9
KONGSBERG KOMMUNE	11
SAGVOLLEN	11
RAJESETRENE	11
LIER KOMMUNE	13
LIERDALEN FRA LYNGÅS TIL OPPSAL	13
NES KOMMUNE	14
ESPESET	14
HALLIBAKKEN	15
NORE OG UVDAL KOMMUNE	16
RAULAND	16
SMÅDØLDALEN	16
ROLLAG	18
SELSTEIGEN	18
RØYKEN	19
TORVØYA	19
SIGDAL KOMMUNE	20
HAGLEBU	20
STEINSET	20
EGGEDAL KJØRKEBYGD	21
ØVRE EIKER KOMMUNE	22
MELLOM FLESSEBERG OG GOMMERUD	22
OSEBERG	22
HALSHAUGEN	22
DRAMDAL	23
ÅSSIDA	23
SVENDSRUD	24
SAMMENDRAG	25
OMRÅDER MED LOKAL VERDI	25
VURDERING AV ALLE OMRÅDENE	26

INNLEDNING

Natur og kulturforhold

Buskerud spenner over et vidt spekter av natur- og kulturtyper, fra Oslofjorden til Hardangervidda. Her finnes mange ulike typer av kulturskapte miljøer, som er utviklet gjennom mange tusen års hevd, fra kystmiljøer til de brede jordbruksbygder, dal- og fjellbygder og høyfjellets seterlandskap.

Kulturlandskapet utgjøres av det menneskeformede landskapet, som avspeiler naturvilkår, samfunnsforhold og historie. Den nasjonale registreringen av verdifulle kulturlandskap på 1990-tallet tok for seg landbrukets kulturlandskap. Resultatene er publisert i *Nasjonale registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud*, 1999.

Kulturpåvirkningen har variert i intensitet og innhold fra sted til sted og skapt ulike miljøer. Ugjødsla slåtteenger er blant de mest artsrike miljøene for karplanter og marklevende sopp i kulturlandskapet. Disse finnes spredt i fylket, men i størst konsentrasjoner i øvre del – der de tradisjonelle driftsformene i størst grad har opprettholdt slike miljøer.

Bakgrunn

Målet med den nasjonale registreringen av verdifulle kulturlandskap i Buskerud på 1990-tallet var å gjøre en verdiklassifisering av kulturlandskapene, som kunne danne grunnlaget for en helhetlig forvaltning.

Med utgangspunkt i de botaniske forholdene og verdikriteriene ble hvert områdes botaniske kvaliteter vurdert etter en firedelt skala. Det samme ble gjort med utgangspunkt i de kulturhistoriske forholdene og verdikriteriene. Deretter fikk områdene en samlet kulturlandskapsverdi som var enten lokal, regional eller nasjonal.

Klasse I – Spesielt verdifulle områder

- *Nasjonale kulturlandskapsverdi* - områder med svært høy biologisk og/eller kulturhistorisk verdi, som samtidig er spesielle i norsk sammenheng.

Klasse II – Områder med stor verdi for kulturlandskapet

- *Regional kulturlandskapsverdi* – områder med høy eller svært høy biologisk og kulturhistorisk verdi, og som samtidig er spesielle i fylkessammenheng.
- *Lokal kulturlandskapsverdi* – områder med høy eller svært høy biologisk eller kulturhistorisk verdi, og som samtidig er spesielle i kommunal sammenheng.

I områdene med *nasjonale kulturlandskapsverdi* er det fra forvaltningens side ønskelig å følge med på utviklingen som skjer, med tanke på endring i bruk/drift og vegetasjon. Det ble derfor gjort nye registreringer i alle de ni områder med *nasjonal verdi*, og ett med *regional verdi* (Hydalen) sommeren 2004. Registreringene er gjort på et overordnet nivå, med mer fokus på endringer i landskapsbildet enn på artssammensetningen.

Denne tilstandsrapporten vil danne grunnlag for utarbeidelse av skjøtelsesplaner for de mest verdifulle og interessante landskapene.

Deler av innholdet i *Nasjonale registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud* og denne rapporten vil bli tilgjengelig på www.Naturbasen.no. Hele denne rapporten legges ut på www.fylkesmannen.no/buskerud

Fortsatt slått er viktig for å ta vare på slåttene og deres biologiske mangfold. Her ved Skaga i Golreppen. Foto Jørn Jensen

Et mangfold av bygninger og tun har betydning for opplevelsen av kulturlandskapet. Mange steder kan også veikantene ha en interessant flora. Øvre Oppsal i Lier. Foto Jørn Jensen

Gjerder av ulike typer er verdifulle elementer i kulturlandskapet, som her på søre Buin i Smådøldalen i Nore og Uvdal kommune. Foto Jørn Jensen.

Bygninger i forfall og ute av bruk kan være verneverdige på grunn av høy alder og interessant bygningshistorie. Fra Haglebu i Sigdal. Foto Jørn Jensen

REGISTRERING 2006

FLESBERG KOMMUNE

JUVELIGREND

Vollbakken

De bratte engarealene nedenfor tunet er ute av bruk. Det er mye geiterams og bregner.

Juveli mellom

Det ble slutt med husdyr i 1960-åra, men engene ble slått fram til slutten av 1980-åra. Det botanisk registrerte området er ei slåtteng som er delvis gjengrodd, hovedsakelig med lauvtrær. Tunet er åpent, og fram til i dag har det blitt slått enkelte år. Framover er det planer om å holde det åpent ved årlig slått.

Våningshuset på Juveli mellom er under restaurering. Tunet er fortsatt åpent, mens innmarka rundt er i gjengroing.

Foto Jørn Jensen

Den øvrige delen av innmarka er delvis gjengrodd med svært tett lauvkratt, men det finnes også arealer som er tilnærma åpne. Restaurering av våningshuset er påbegynt og det er lagt nytt tak på driftsbygningen.

Juveli søre

Det botanisk registrerte arealet har i en del år vært ute av bruk og begynner å gro igjen. I dag brukes dette arealet til beite. Andre deler av innmarka brukes som hestebeite.

Konklusjon: negativ utvikling.

Med de tiltakene som er satt i gang eller planlegges, kan den negative utviklingen antakelig snus.

Beitemark på Blia er i god hevd.

Foto Jørn Jensen

FØNSET – TEIGEN

Fønset

Gården er fortsatt ubebodd og ute av bruk. Det er noe beiting av sau på den tidligere innmarka. Dette innebærer lavt beitetrykk og delvis gjengroing. Det samme gjelder for den botanisk registrerte slåttenga. Styvingstrærne står fortsatt, men de er omgitt av tett gran-skog. Våningshuset er revet, mens sommerstua og det eldste fjøset har falt ned. De andre husa er i forfall.

Konklusjon: svært negativ utvikling.

Det bør vurderes om området fortsatt skal ha lokal kulturlandskapsverdi.

Aktuelle tiltak

- rydde fram styvingstrær

Våningshuset på Fønset er revet og kulturlandskapet har blitt et viktig element fattigere. Foto Jørn Jensen

Bygningene på Fønset er enten revet eller i forfall. Foto Jørn Jensen

Teigen

Det meste av innmarka blir beita av storfe og sau. Det er rydda en del trær og busker, slik at det er relativt åpen, men det finnes fortsatt en del spredte trær og busker, blant annet mye einer og noen store almetrær. Den nordlige delen er ennå ikke rydda. Driftsbygningen og stabburet er i forfall.

Konklusjon: positiv utvikling (av innmarka).

Innmarka på Teigen blir beita av sau. Foto Jørn Jensen

FLÅ KOMMUNE

SØRSTØLAN

På setervollene er det fortsatt sauebeite. Vegetasjonen er grasdominert, noe som er tilnærma likt som ved forrige registrering. Det er en del stor gran i utkanten og til dels på beitemarka. Det er ikke ønskelig med større innslag av gran. I hovedsak er det skjedd få endringer med bygningene, ingen er i dag i bruk som seterhus.

Konklusjon: uendra (fortsatt bruk).

Bortsett fra noe større innslag av gran, er det lite endringer på Sørstølan. Foto Jørn Jensen

SØNSTEBY

Øst for tunet på nordre Sønsteby er et plantefelt med gran hogd for få år siden. Arealet har ikke siden vært slått eller beita, og det er i ferd med å gro igjen med lauvkratt.

På søre Sønsteby er beitemarka, som er beskrevet ved forrige registrering, fortsatt i bruk som beite for ku (vestlandsk raukoll og fjordfe) og hest (fjording). Beitemarka blir ikke gjødsla. Det aller meste av trær og busker, med unntak av noen fine enkelttrær, er rydda i løpet av de siste åra. Landskapet framstår derfor i dag som det gjorde før gjengroinga starta i 1940-åra.

Beitemarka videre sørover, omtrent til den tidligere husmannsplassen Øvrehaug, er også stedvis rydda siden forrige registrering. Ar-

beidet pågår fortsatt. Dette innebærer at beitemarka på søre Sønsteby i dag er tilnærma tilbakeført.

Konklusjon: positiv utvikling.

Ut fra en helhetsvurdering er det i dag mulig at Sønsteby bør ha regional kulturlandskapsverdi, og ikke lokal kulturlandskapsverdi som ved forrige registrering.

Rydding og skjøtsel av kulturlandskapet på søre Sønsteby har pågått i flere år. Låven på den tidligere husmannsplassen Øvrehaug sees i bakgrunnen. Foto Jørn Jensen

Beitelandskapet på søre Sønsteby med tunene på de to Sønsteby-gårdene i bakgrunnen. Foto Jørn Jensen

GOL KOMMUNE

GOLREPPEN

Golreppen utgjør et stort kulturlandskapsområde sentralt plassert i kommunen. Kartet i forrige registrering viser et mye større område enn Golreppen faktisk er. Dette er et sammenhengende jordbruksområde, som hovedsakelig består av fulldyrka eng, med naturlig avgrensning på alle kanter. Så å si all innmarka er fortsatt i drift, med et aktivt husdyrmiljø.

Boligområdet på nedsida av Tuppeskogveien er nå utvida oppover mot Golreppen. En utvidelse utover det som nå er i gang vil komme i konflikt med Golreppen som et verdifullt kulturlandskapsområde. I andre deler av kommunen har det vært en større nedlegging av bruk, med innmark ute av drift.

Golreppen preges fortsatt i stor grad av aktiv landbruksdrift. Foto Eirik Kolsrud

Av endringer kan nevnes:

På **Skaga 23/1** skal det bygges opp ridesenter. Ridebanen er allerede bygd. Det er usikkert hvilken betydning dette har for det gamle tunet, som kun består av eldre verneverdig bebyggelse. Her må det tas hensyn.

På **Skaga 23/6** er det et bolighus rett nedenfor tunet, som både ved plassering og i form og utseende står i sterk kontrast til den tradisjonelle byggeskikken på bygdetunet.

Furujordet 23/24 har bygget om fjøs, og driver løsdrift.

Nibstad 24/6 har sluttet med kjøttfe og sau.

Golberg 25/1 har starta opp med sau og bygget nytt sauefjøs.

Golberg 25/37 har sluttet med sauehold.

Leikvoll 25/27 starta opp med mjølkeproduksjon rundt 1990 og driver økologisk. Fjøsset er bygget på.

På **Teigen 26/31** er stua revet, og bare en gammel låve står igjen i tunet.

På **Eidsgard 28/2** er det bygd permanent skitrekke på den søndre del av jorden. Dyrkamarka under heisen blir brukt på vanlig måte om sommeren. Arealet rundt stavkirketuften framstår som ustelt, bl.a. med gjerde og port i forfall. Det er oppslag av lauvtrær i nedre del.

Lagmannsgard 29/1 har starta med sauedrift og bygget nytt sauefjøs.

Trondsgard 30/1 har sluttet med sau.

Juven 31/4 har sluttet med kjøttfe og sau.

Lisla 32/11 har sluttet med sau.

Storla 33/1 har gått over fra mjølkeproduksjon til kjøttproduksjon.

Sagabråten 33/12 har starta opp med kjøttfe.

Brekke 36/1 sluttet med mjølkeproduksjon i 1994.

Biologisk verdifulle kulturmiljøer:

Beiteområdet på **Skaga 23/6** er fortsatt i bruk. Ved forrige registrering var ikke slåttenga i tunet (bygdemuseet) omtalt. Den framstår som artsrik, og er dermed et verdifullt element i landskapet. Dette var den biologisk mest interessante slåttenga som ble påvist under registreringa i 2006.

Slåttenga på **Skaga 23/1** blir nå beita, trolig av hest. Den gamle stavkirketufta er også ganske artsrik. Årlig slått og fjerning av gras anbefales.

Konklusjon: uendra.

enkelte eiendommer, som endra husdyrhold og nye bygninger.

Dette er en samla vurdering av hele området. Likevel har det skjedd visse endringer på de

Gården Jorde i Golreppen med enga på Kinneberg i forgrunnen. Foto Eirik Kolsrud

KONGSBERG KOMMUNE

SAGVOLLEN

Det registrerte området omfatter fire eiendommer, en av dem er et fritidsbruk. Den botanisk mest interessante innmarka befinner seg på **Sagvollen 100/8** (NV). Innmarka er i all hovedsak intakt, den blir slått og ikke gjødsla. Enga (kalt Myra) på østsida av veien har spesielt stort mangfold.

Sagvollen 100/9 har vært ute av bruk i drøyt ti år og bærer preg av dette. Gjengroingen er tydelig langs kantene. I det siste er innmarka rundt tunet rydda for kratt. Det er planer om beite/slått. På vestsida av veien, i den sørlige delen av området, finnes det fortsatt en god del veivortemelk og andre interessante arter.

I **Lauarhagen 100/11** er innmarka rundt tunet nå brukt som hestebeite, mens det tidligere har vært fulldyrka eng. Det vil trolig også bli eng igjen seinere. Her har det begynt å gro igjen fra kanten.

Enga på Sagvollen har stort artsmangfold.

Foto Jørn Jensen

På **Sagvollen 100/10** er det ikke aktiv gårdsdrift eller fast bosetting. Innmarka drives av

andre. Den fulldyrka enga er nettopp fornya og drives konvensjonelt.

På tre av fire bruk har det skjedd endringer i tunet. En garasje er nettopp satt opp midt i tunet på Sagvollen 100/8. Trolig skal det gamle vedskjulet rives. Låven på Sagvollen 100/9 er i sterkt forfall, og istandsetting kan være aktuelt. Våningshuset på Sagvollen 100/10 har fått et godt tilpassa tilbygg.

Konklusjon: uendra.

For at området skal beholde sin kulturlandskapsverdi må engene fortsatt slås, eventuelt beites. Flere bygningsmessige endringer og forfall vil redusere verdien.

RAJESETRENE

Det registrerte området er relativt stort og omfatter flere setervoller. Det er beitedyr (sau) på det meste av området. Enkelte steder har gjengroingen startet, spesielt i bakkene lengst sør på Raje kommer einer inn. Noen setervoller og hytter er inngjerda og her er det stort innslag av arter som skogstorkenebb, hundekjeks, syre og engsoleie. Dette er arter som finnes der slått eller beite har opphørt.

Søstermarihånd, også kalt "rajeorkidé", er et viktig innslag i floraen på Raje.

Foto Jørn Jensen

Haugplasseter 53/14 beites ikke, men tunet slås som plen. Utenfor tunet er det stort botanisk mangfold med arter som solblom, brude-spore og blåfjør. Dette området har tidligere blitt slått.

Deler av **Haugplasseter 56/16** blir beita av storfe (ungdyr), men de botanisk mest verdifulle lokalitetene på høyden vest for husene beites ikke. Husene er restaurert og i bruk.

Seterbua på Haugplasseter er nylig restaurert på en god måte. Foto Eirik Kolsrud

Konklusjon: uendra

Området som helhet er lite endra, men på Haugplasseter 56/16 er det en positiv utvikling med rydding og restaurering. Beitetrykket i området kan trolig økes noe.

Solblom er en karakteristisk art på Haugplasseter. Foto: Jørn Jensen

LIER KOMMUNE

LIERDALEN FRA LYGÅS TIL OPPSAL

Det registrerte området er stort og omfatter mange bruk, de aller fleste er fortsatt i bruk som jordbrukseiendommer og landskapsstrukturen er i all hovedsak intakt. Det er fremdeles et aktivt husdyrmiljø innenfor området, men en god del mjølkeprodusenter har lagt ned eller gått over til kjøttproduksjon. Samtidig har noen mjølkeprodusenter utvida besetningen, noe som gjør at det totale eng- og beitearealet er lite endra siden forrige registreringen. Økt hestehold har vært, og er positivt for å motvirke gjengroingen i området.

Ved Nordal preger fortsatt fruktdyrkingen landskapet, det er lite forandra siden sist. Gjengroing i ravinedaler og kantsoner er generelt økende, mens det noen steder er ryddet. I to sidebækker til Lierelva, Nordalsbekken og Snuskerudbekken, har det vært gjennomført områdetiltak for å redusere forurensing og erosjon. Eksempler på dette er bygging av terskler i bekkene og skjøtsel av kantskogen.

Konklusjon: uendra.

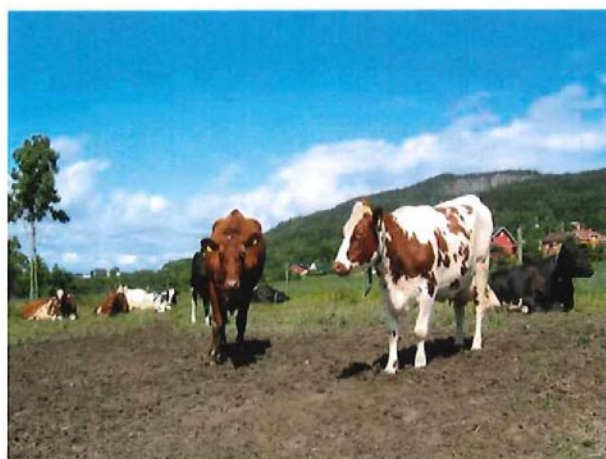

Harald Buttedahl er en aktiv fruktdyrker på Tranby i Lier. Foto Jørn Jensen

Eng, beite og skogkledde ravinedaler er karakteristisk for Lierdalen.

Foto Jørn Jensen

Kyr på beite preger kulturlandskapet på Klemmetsdal. Foto Eirik Kolsrud

NES KOMMUNE

ESPESET

Innmarka på alle gårdene er fortsatt i bruk som slåttemark eller beite. Det har skjedd en del endringer når det gjelder arealbruk og tun/bygninger.

På **Nordre Rolfshus 55/1** slås/beites innmarka fortsatt, men sauedrifta tok slutt rundt 2000.

På **Søre Rolfshus 55/2** er det er fulldyrka eng nedenfor tunet. Nåværende eier overtok i 1990. Han driver med sau og har rydda en del gjengrodd innmark. På beitemarka ovenfor tunet bygges ny driftsbygning. Arealet er relativt bratt og arbeidet innebærer store terreng-inngrep.

Nedre Espeset 54/30 har ikke lenger husdyrdrift (mjølkeproduksjon) på gården. Innmarka er fortsatt i drift, men den fulldyrka jorda på oversida av tunet er ikke lenger eng, men beite for sau fra et nabobruk. Dette arealet er ifølge forrige registrering et biologisk verdifullt kulturmiljø, noe som ikke stemmer med opplysninger fra eier om arealbruk.

Espeset ligger i den sørvendte dalsida i nedre delen av Rukkedalen. Foto Eirik Kolsrud

Søre Espeset 54/20 har fortsatt husdyrhold med sau og ingen vesentlige endringer i arealbruk.

På **Søre Espeset 54/22** er det fortsatt husdyrhold med storfe (mjølkeproduksjon) og ingen vesentlige endringer i arealbruk. Beitet på oversida av veien har ganske stort oppslag av trær og busker.

Gården **Øvre Espeset (Træo) 54/38** er ikke bebodd, og brukes trolig som feriested. Innmarka nærmest tunet er fulldyrka og brukes i dag som beite. Den nederste delen er ikke rydda for stein og har mye busker, mest einer. Den brukes også som saubeite. På nedsida av gårdsveien til mellom-Espeset er det fulldyrka eng.

Sommarhaugen 54/43 drives sammen med **søre Rolfshus 55/2**. Det er fulldyrka eng i nedre del og det finnes ikke spor etter det gamle tunet. Alle hus revet er etter 1945, men før forrige registrering i 1990-åra. Øvre del er beite og størparten av dette arealet er rydda etter forrige registrering.

Mellom Espeset 54/34 har fortsatt mjølkeproduksjon og planer om stor utvidelse.

På **Espeset 54/35** er det ikke skjedd noen endringer siden forrige registrering.

Nordre Espeset 54/31, 32 har hest og sau på eiendommen. Arealet ovenfor tunet er oppdyrka. Det aller meste av innmarka blir slått. Det biologisk verdifulle arealet beites, her er det ikke store endringer. Siden forrige registrering er det bygd ny stall i 1997, redskapshus i 2003 og den gamle stua er nettopp restaurert og tilbygd.

På **Øvre Espeset 54/38** er det er rydda einer på beitet.

Slåtteenga nevnt under biologisk verdifulle kulturmiljøer i forrige registrering må være feil plassert på kartet. Hvor dette arealet befinner seg, har vi ikke funnet ut.

*Deler av beitemarka på nordre Espeset inneholder mange rydningsrøyser.
Foto Jørn Jensen*

Aktuelle tiltak:

- Generelt sett er det viktig å sørge for tilstrekkelig beitetrykk, både på de eldre beitene og de beitene som er rydda i løpet av seinere år.
- Eldre bygninger bør tas vare på og settes i stand etter antikvariske retningslinjer. De bør fortrinnsvis restaureres slik at de fortsatt kan brukes. Løene er viktige landskapselementer og bør bevares.

Konklusjon: uendra.

Dette er en samla vurdering av hele området. Likevel har det skjedd visse endringer på de enkelte eiendommer, som endra bruk av innmark og husdyrhold. Rydding av gammel beitemark og nye bygninger er blant de større endringene.

HALLIBAKKEN

Hallibakken har slutta med husdyr (sau) siden forrige registrering, men innmarka drives fortsatt, delvis som eng og beitemark.

Arealet vist på kartet ved forrige registrering omfatter både **Hallibakken 46/5** og **Svenkerud 46/1**. Svenkeruds del omfatter bare skog og må være resultat av feil kartavmerking. Hallibakkens del er i dag sauebeite, som ved forrige registrering. I rapporten fra 1999 var dette beskrevet som slåtteng, men eier opplyser om at det også den gangen var sauebeite. Enga rundt tunet er fulldyrka og blir i dag gjødsla i større grad enn tidligere.

Konklusjon: uendra.

*Beitemarka på Hallibakken er fortsatt i bruk.
Foto Jørn Jensen*

NORE OG UVDAL KOMMUNE

RAULAND

På **mellom-Rauland** var det ved forrige registrering beskrevet beitemark og slåtteng rundt tunet. Rett etter forrige registrering opphørte husdyrholdet (mjølkeproduksjon), noe som gjorde at deler av beitemarka grodde raskt igjen, med både gran og bjørk. I 2005 ble husdyrholdet gjenopptatt, nå med kjøttfe (Hereford). Beitemarka har derfor blitt tatt i bruk igjen, men det er nødvendig å rydde den gjengrodde delen. Fra gammelt av var det åker og slåtteng på det som her er kalt beitemark.

På **søre Rauland** er det fortsatt mjølkeproduksjon på siste året. Husdyrholdet vil endres til kjøttfe. Arealbruken er den samme som ved forrige registrering.

Konklusjon: negativ utvikling.

Opphør av husdyrhold på mellom-Rauland i en tiårsperiode har gitt gjengroing, men oppstart med kjøttfe vil trolig snu denne utviklingen.

Beitemarka på søre Rauland er fortsatt i bruk. Hva vil opphør av mjølkeproduksjon ha å si for denne enga? Foto Jørn Jensen

SMÅDØLDALEN

Smådøldalen består av omtrent ti setre. Ingen av dem har aktiv seterdrift i dag. Bildet er tatt fra Bergsjøstølen og utover dalen. Foto Jørn Jensen

Det er fortsatt sauebeite på de fleste setervollene, men gjengroingen med einer har generelt økt siden forrige registrering. Følgende er registrert på de enkelte setervollene:

På **Nilsstølen** er vollen i ferd med å gro igjen med einer. Det gamle tømmerfjøset står, mens det er en nyere bu på oversida av veien.

På **Hermødstølen** er det noe gjengroing med einer. Huset er i forfall.

Nedre del av vollen på **Snåkeset**, mellom veien og elva, er fulldyrka eng hvor det meste blir slått. På oversida av veien er det en del einer og det kommer gran ved naturlig foryngelse.

Den nordre vollen på **Småstølan** er inngjerda og ikke i bruk. Her er det mye skogstorknebb, men svært lite einer. På oversida av bua og rundt løa er tilplanta gran dominerende, 3-5 meter høy. Den søndre vollen har flat beitemark, tidligere slåttemark, ned mot elva, og her er det ikke tegn på gjengroing. På oversida av veien er beitemarka ganske godt beita.

En gammel seterbu er erstatta av ny tømmerbu av tilsvarende type. Et kraftig tregjerde rundt bua endrer det tidligere preget.

På den nordre setervollen på **Jøranset** er et ganske stort areal mellom veien og elva overflatedyrka eng, med stort innslag av engsoleie. Nedre del av den søndre vollen har samme preg som arealet nevnt ovenfor. Den øvre delen rundt husene er inngjerda, og har vært lite brukt de siste åra. Her er det mye stein, og det må ha vært brukt som beite. Ovenfor veien er det svært gjengrodd med einer, og det finnes flere eldre bygninger.

I Smådøldalen er det fortsatt sauer på beite, men deler av arealene er prega av gjengroing, som her på Jøranset. Foto Jørn Jensen

På **Buinseter** er mesteparten av vollene grodd igjen med einer. Det er tatt fyllmasse til vei fra den delen av vollene som ligger nærmest veien, og dette har ødelagt noe av helheten. Det er eldre bygninger på den nordre vollen.

Den øvre del av vollene på **Ljoslistølen**, på oversida av steingjerde, er fullstendig gjengrodd med einer. På den nordre vollen er bua modernisert, løa har fått nytt tak og fjøset er revet. På den søndre vollen er det flere hus, fjøset er i sterkt forfall, bua har fått nytt bølgeblikktak og løa nytt torvtak. Det er positivt at bygningene blir tatt vare på.

På **Frygneseter** er det mye stein på vollen, og den øvre delen har svært mye einer. Like ved veien er det et inngjerda kve uten einer. Bare seterbuene står igjen, og de er modernisert. Fjøset og løa er borte.

Ræpehol nedre er utsatt for gjengroing med einer. Seterbua står med presenning på taket som ved forrige registrering. Fjøset har falt helt ned. Det er funnet en tjæremile i utkanten av vollen.

Bergsjøstølen er i ferd med å gro igjen med einer, og det er også mye tyrihjelm. Gjerdene har falt ned. Det er flere eldre hus, og et par nyere seterbuer.

Konklusjon: negativ utvikling.

Gjengroingen med einer som ble beskrevet ved forrige registrering har økt på de fleste vollene. Det er bare et fåtall av de eldre bygningene som er satt i stand, og noen er i sterkt forfall. De fleste har det skjedd få endringer med siden forrige registrering. Flere setermiljøer står i fare for å gå tapt på grunn av mangel på vedlikehold, siden det ikke lenger er aktiv setring i Smådøldalen.

ROLLAG

SELSTEIGEN

Gården er bebodd. Mindre deler av innmarka er i dag fulldyrka eng. Dette gjelder de relativt flate arealene mellom jernbanen og Lågen, samt enga nordøst for tunet. Resten av innmarka brukes til beite for storfe. Mye av beiteområdet omfatter tidligere slåtteng. Deler av arealene har vært noe gjengrodd av lauvkratt, men de er delvis rydda igjen. Det gjenstår

fortsatt noe rydding og fjerning av kvist. Det botanisk registrerte området som ligger nordvest for tunet, er blant områdene som er rydda. Bygningene er i varierende tilstand, et hus er satt i stand.

Konklusjon: uendra.

Aktuelle tiltak

- rydde kvist og fjerne flere busker og kratt

*Tunet på Selsteigen inneholder mange eldre bygninger. Huset i forgrunnen blir nå satt i stand.
Foto Jørn Jensen*

RØYKEN

TORVØYA

Det er nå over 30 år siden det var jordbruksdrift på Torvøya, noe som tydelig preger landskapet. Gjengroingen har kommet langt mange steder, men på grunn av liten påvirkning av andre faktorer, som for eksempel hyttebygging, er hovedstrukturen i landskapet fortsatt intakt. På det meste har det antakeligvis vært ca. 40 mål dyrka mark, men i dag er det kun deler av tunet som holdes åpent og blir slått som plen. Dyrka marka har i dag lite interessant flora på grunn av gjengroingen.

Siden forrige registrering er redskapsskjulet revet, mens den tidligere forpakterboligen er under restaurering. Våningshuset og driftsbygningen er i begynnende forfall. Det er nettopp satt opp ei ny hytte sørøst for tunet, mens

ei hytte nordvest for tunet er godkjent av kommunen. Den er tenkt lagt i den gamle veien nordvestover fra tunet.

Over halve Torvøya (79 mål) er nå overtatt av Røyken kommune og skal brukes som friluftsområde for allmennheten. Tunet og området med hyttene, samt mye av innmarka (totalt 32 mål) skal fortsatt være i privat eie.

Hele Torvøya er registrert som et verdifullt kulturlandskapsområde. For å ivareta de ulike interessene framover er det derfor nødvendig å se bruk og forvaltning av øya under ett. En skjøtelsesplan for Torvøya vil trolig være et godt verktøy for å få til dette.

Konklusjon: negativ utvikling.

Økt gjengroing har redusert området kulturlandskapsverdi.

*Opphør av jordbruksdrift på Torvøya har medført at gjengroingen har kommet langt mange steder.
Foto Eirik Kolsrud*

SIGDAL KOMMUNE

HAGLEBU

Det er i dag ikke aktiv seterdrift på Haglebu. Setervollene blir bare sporadisk beita av sau. Dette bærer vollene tydelig preg av. Den nordre vollen til **Medalen 167/1** er delvis gjengrodd med einer. Flere av husene er forfalne. På nedre del av vollen til **Medalen 167/4** er det anlagt en vei. Det ser ut til at campingplassen er utvida mot setervollen.

Konklusjon: negativ utvikling.

Opphør av drift, gjengroing, ny vei og utvidelse av campingplass er faktorer som reduserer verneverdien. Det bør vurderes om området fortsatt skal ha lokal verdi.

En del av setervollen på Haglebu sett fra campingplassen. Foto Jørn Jensen

STEINSET

Gården er fortsatt i drift. Det meste av arealene blir slått og beita av sau. Enga rett sør for tunet har ikke blitt brukt de siste åra. Arealet som er vist på kartet ved forrige registrering er fulldyrka eng. Det er tvilsomt om hele den eng har hatt den botaniske verdien som er beskrevet ved forrige registrering. Avgrensningen er ikke nødvendigvis korrekt.

Konklusjon: uendra.

Det bør likevel vurderes om området har lokal kulturlandskapsverdi.

*Det meste av innmarka på Steinset er fortsatt i bruk, blant annet som beite for sau.
Foto Jørn Jensen*

EGGEDAL KJØRKEBYGD

Dette er et stort område, hvor det fortsatt drives aktivt jordbruk med husdyrhold. Siden forrige registrering er det lite endring i dyrka areal, men antall sau er redusert med rundt 30 % og antall storfe halvert. Antall søkere av produksjonstilskudd i 1996 var 16, mens tilsvarende i 2006 var 10. Arealene til dem som ikke lenger har aktiv drift, leies ut til andre gårdbrukere i bygda.

I 2006 ble fire områder befart.

På Hovland er det husdyrhold med storfe og sau, som det var ved forrige registrering.

Arealet blir beita. I området finnes kulturlandskapselementer som rydningsrøyser og en gammel kirkegård. Det er ikke skjedd noen endringer.

På Hamre drives det fortsatt med sau og arealet beites. Det er ikke skjedd noen endringer.

På Åsen er de registrerte arealene sauebeite. Det er ikke skjedd noen endringer.

Mesteparten av området på **Skredsvig-Hagan** som er avmerka på kartet er plen. Enga lenger vest, sør for låven, kan ha botanisk verdi.

Konklusjon: uendra.

Det er fortsatt aktiv jordbruksdrift i Kjørkebygda. Foto Jørn Jensen

Ved den gamle kirkegården på Hovland. Foto Jørn Jensen

ØVRE EIKER KOMMUNE

MELLOM FLESSEBERG OG GOMMERUD

Området som ved forrige registrering var i bruk som beite, er i dag gått ut av bruk. Gjengroingen som også prega område ved forrige registrering, har kommet langt. Arealet har nok imidlertid aldri vært helt åpent. Artene som preget området ved forrige registrering er blitt færre. Det er for eksempel ikke funnet ormetunge. Området har i dag i all hovedsak en triviell flora. Kraftlinja som gikk gjennom området, er borte.

Konklusjon: negativ utvikling.

Området har ingen kulturhistorisk verdi. Den trivielle floraen og fraværet av andre kulturlandskapselementer, gjør at den lokale kulturlandskapsverdien i dag har gått tapt.

Det registrerte arealet er i dag sterkt gjengrodd. Foto Jørn Jensen

OSEBERG

Områdene som er beskrevet i forrige registrering er heller ikke i dag i bruk. Gjengroingen har kommet ganske langt. Det er et stort innslag av tornekratt, men også av andre lauvtrær og busker. Området bærer i dag lite preg av å ha vært brukt til slått og beite. Det er i løpet av de siste åra bygget en gapahuk i området, noe som tyder på at stedet blir brukt til rekreasjon.

Konklusjon: uendra.

Det er bare de fulldyrka arealene ved Oseberg som er i bruk i dag. Foto Jørn Jensen

HALSHAUGEN

Det drives fortsatt aktivt jordbruk med korn dyrking og husdyrbruk på gårdene på Halshaugen. Det er noen vanlige bolighus fra 1950-tallet og senere, og disse er i hovedsak godt tilpassa miljøet.

De to botanisk registrerte lokalitetene utgjør en liten del av hele Halshaugen. Den østligste lokaliteten er fortsatt brukt som beite, men nå for hest. Ved forrige registrering var dette beskrevet som beite for storfe. Den vestligste lokaliteten er en klart markert haug, som trolig tidligere har blitt slått. Ved forrige registrering var den i gjengroing. I dag er haugen, sammen med enga på vestsida, gjerda inn til sauebeite. Beitinga har imidlertid i liten grad

redusert gjengroinga av haugen. Enga blir fortsatt slått, men en liten del av den er planta til med gran som sannsynligvis brukes til juletrær.

Konklusjon: uendra.

Alternative tiltak

- rydding av kratt på haugen før beiting

Halshaugen er sentralt plassert i jordbrukslandskapet i Øvre Eiker. Beiting er en forutsetning for at dette området fortsatt holdes åpent. Foto Jørn Jensen

DRAMDAL

Alle tre Dramdal-gårdene er i drift med gras- og kornproduksjon. De botanisk registrerte områdene har for lenge siden vært slåtteng, og seinere er de brukt som beite. Beitinga opphørte for rundt 30 år siden, og det var sist beita med hest. Gjengroingen har gått sakte. Landskapet er prega av en del busker og mindre trær. Mellom de registrerte områdene og riksveien er det planta juletrær, men disse trærne har nå blitt så store at de i liten grad egnert seg som det. Området vil om få år framstå som stor granskog, og dermed gi en vesentlig endring av landskapet.

Driftsbygningen på midtre Dramdal er i sterkt forfall. Dersom bygningen blir borte, vil det få negativ virkning for kulturlandskapet.

Konklusjon: negativ utvikling.

Gjengroing og tilplanting har redusert kulturlandskapsverdien. Den negative utviklingen er

imidlertid så liten at det ikke er for seint å snu den.

Aktuelle tiltak

- rydding av kratt og busker på beitemarka og deretter beiting
- området som er tilplanta bør ryddes fullstendig og tas i bruk som beite

Tilplanta beite på øvre Dramdal med tunet i bakgrunnen. Foto Jørn Jensen

ÅSSIDA

Området er stort og omfatter i alt 23 bruk. Ved forrige registrering ble det ikke avgrenset botanisk interessante områder, men flere biologisk verdifulle elementer ble beskrevet, som for eksempel styvingstrær og hagemarkskog. Disse er i all hovedsak lite endret. Noen nye styvingstrær har kommet til siden forrige registrering. Området er ellers prega av slåttenger og beitemark. Husdyrtallet har økt, dette gjelder særlig for sau. På Klunderud og Stablum er grana som var planta på den tidligere slåttemark nå hogd og arealet skal brukes som beite.

*På søndre Stablum har tilplanta granskog blitt hogd og de gamle beitenene gjenskapt.
Foto Jørn Jensen*

Tidligere innmark har blitt tilplanta med juletrær på Råen mellom. Foto Jørn Jensen

*På en av Vego-gårdene er bryggerhuset blitt satt i stand etter antikvariske retningslinjer med hjelp av tilskuddsmidler.
Foto Jørn Jensen*

Endringer som har skjedd på de enkelte bruk:

Klunderud 125/2 hadde fram til ca. 2000 noen føringsdyr på gården, og det meste av innmarka ble slått. Siden er det aller meste brukt som sauebeite.

Klunderud 125/4 har sauedrift i lite omfang. Det er gjort mye arbeid i kulturlandskapet.

På **Kårtvedt 128/1** har de starta opp med sau og det er i dag rundt 70 vinterføra sauer.

Deler av den tidligere beitemarka på **Råen mellom 123/1** er planta til med juletrær rundt 1995.

Konklusjon: uendra.

SVENDSRUD

Området omfatter både nordre og søndre Svendsrud. På nordre Svendsrud er innmarka planta til med gran etter krigen, men tunet er fortsatt delvis åpent. Uthuset er i ferd med å falle ned, mens våningshuset er i begynnende forfall. Søndre Svendsrud er i dag i bruk som feriested. Tunet er inngjerda og blir skjøtta som plen. I dag består tunet av våningshus og et lite uthus. Begge er godt vedlikeholdt, og uthuset har fått et lite og godt tilpassa tilbygg. Beitemarka utenfor tunet er fortsatt i bruk som beite for hest og ku, muligens også sau. Området er i hovedsak godt beita, men det skjer noe gjengroing i kantene.

Konklusjon: uendra.

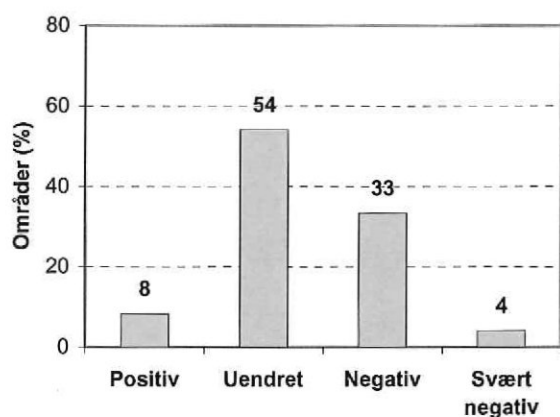

*Innmarka på søndre Svendsrud blir fortsatt beita, mens tunet er inngjerda.
Foto Eirik Kolsrud*

SAMMENDRAG

OMRÅDER MED LOKAL VERDI

Det var i utgangspunktet 23 områder i Buskerud som fikk lokal verdi i registreringen som ble gjort på 1990-tallet. I 2006 ble alle disse områdene befart og utvikling/tilstand ble vurdert. Det ble gjort en totalvurdering av utviklingen for alle områdene, bortsett fra Fønset-Teigen, som ble delt opp i to delområder. I alt er det derfor 24 områder som er befart og vurdert. Utvikling/tilstand for områdene ble vurdert som positiv, uendret, negativ eller svært negativ.

Figur 1: Utvikling av områdene med lokal verdi siden forrige registrering.

Av **figur 1** går det fram at over halvparten av områdene (13 stk.) med lokal verdi er uendret siden forrige registrering. Dette gjelder for eksempel Sagvollen og Rajesetrene i Kongsberg, Espeset og Hallibakken i Nes, Åssida og Svendsrud i Øvre Eiker, Golreppen og Lierdalen. To områder (8%) har hatt en positiv utvikling, nemlig Teigen i Flesberg og Sønsteby i Flå. På begge eiendommene har det blitt lagt ned et stort arbeid i å rydde beitemarka. Områdene som er uendret og områdene med positiv utvikling har beholdt sin lokale kulturlandskapsverdi. Til sammen utgjør dette 15 områder, eller 62 %.

Det er verdt å merke seg at bak disse tallene er det flere store områder med aktivt landbruk, som for eksempel Eggedal Kjørkebygd, Espeset, Lierdalen og Golreppen.

Ni områder (37%) har hatt mer eller mindre negativ utvikling siden forrige registrering. Her er det ett område som har hatt svært negativ utvikling, mens åtte områder har hatt en negativ utvikling. For at disse områdene skal beholde sin lokale kulturlandskapsverdi, trengs det en betydelig skjøtsel. Under hvert enkelt område er det nevnt noen aktuelle skjøtselstiltak. Området mellom Flesseberg og Gommerud i Øvre Eiker anses uansett å ikke lenger ha noe lokal kulturlandskapsverdi.

Områdene som er uendra kan deles inn i to kategorier, de som har vært i kontinuerlig bruk/skjøtsel og de der bruk/skjøtsel har opphørt. Sistnevnte kan sies å fortsatt ha beholdt sin kulturlandskapsverdi til tross for opphørt/manglende bruk og skjøtsel. En slik situasjon vil nok imidlertid være mer usikker med tanke på områdets verdi fremover. Av de 13 uendra områdene, er hele 12 i kontinuerlig bruk/skjøtsel, mens bare ett område, Oseberg i Øvre Eiker, er uten noen form for bruk/skjøtsel.

VURDERING AV ALLE OMRÅDENE

I løpet av årene 2004-2006 har alle de 50 områdene som er beskrevet i rapporten *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud (1999)* blitt befart og utvikling/tilstand vurdert. I rapporten fra 1999 fikk ni områder nasjonal verdi, 18 regional verdi og 23 lokal verdi.

Vi har i denne gjennomgangen delt områdene med nasjonal og regional verdi opp i mindre delområder, og utviklingen er relatert til disse mindre områdene. Derfor er de 50 områdene som var utgangspunktet nå blitt til 103 områder hvor utviklingen er vurdert (*se tabell 1*).

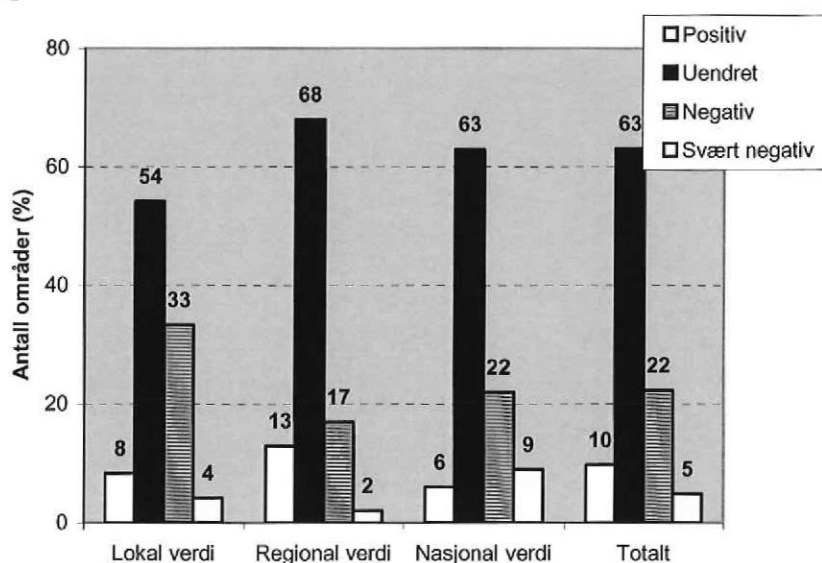
En sammenstilling av områdene med lokal, regional og nasjonal verdi er gjort i *figur 2*. Figuren viser at det er noenlunde samme prosentvis fordeling når det gjelder utvikling av områdene. Det er likevel noen forskjeller som

det er verdt å legge merke til. Områdene med regional verdi kommer best ut. Her er 81% uendret eller har en positiv utvikling, mens 19% har en negativ eller svært negativ utvikling. Dårligst ut kommer områdene med lokal verdi, der 62% har en uendret eller positiv utvikling og 37% har en negativ eller svært negativ utvikling. Det er områdene med nasjonal verdi som har størst prosentandel med svært negativ utvikling.

I gjennomsnitt er det i overkant av 70% av områdene som er uendret eller hatt en positiv utvikling siden første registrering på 1990-tallet. Tilsvarende har i underkant av 30% hatt en mer eller mindre negativ utvikling. I antall betyr dette at 75 områder har opprettholdt sin kulturlandskapsverdi, mens 28 områder har redusert sin verdi og står derfor i fare for å gå tapt som verdifulle kulturlandskap.

	Positiv	Uendret	Negativ	Svært negativ	Sum
Lokal verdi	2	13	8	1	24
Regional verdi	6	32	8	1	47
Nasjonal verdi	2	20	7	3	32
Totalt	10	65	23	5	103

Tabell 1: Oversikt over antall områder som har blitt vurdert og hvilken utvikling de har hatt siden første registrering på 1990 tallet.

Figur 2: Utvikling av områdene med lokal, regional og nasjonal verdi siden registreringen på 1990-tallet. Figuren viser fordeling i prosent på kategoriene positiv, uendret, negativ og svært negativ utvikling.

Ivaretagelse av kulturlandskap forutsetter aktivitet. Foto Eirik Kolsrud

Motiverte grunneiere og husdyr er nødvendig for å opprettholde verdiene i kulturlandskapet. Her ser vi Kolbjørn Sønsteby fra søre Sønsteby i Flå kommune. Foto Jørn Jensen

Fra Åsgardane mot Golreppen. Foto Eirik Kolsrud

Marianøkleblom. Foto Eirik Kolsrud